

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

IVAN PIREC

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
MOŽNE REŠITVE PROBLEMATIKE POKOJNINSKEGA SISTEMA V
SLOVENIJI

Ljubljana, avgust 2008

IVAN PIREC

IZJAVA

Študent Ivan Pirec izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom docenta dr. Aleša Ahčana in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 13.08.2008

Podpis:

KAZALO

UVOD	1
1 POKOJNINSKI SISTEM V SLOVENIJI	2
1.1 Pomen zavarovanja na splošno	2
1.2 Ureditev slovenskega pokojninskega sistema	3
1.2.1 Ureditve pokojninskega sistema v splošnem	3
1.2.2 Razvoj slovenskega pokojninskega sistema	3
1.2.2.1 Sistem za pokojninsko zavarovanje po drugi svetovni vojni	4
1.2.2.2 Sistem za pokojninsko zavarovanje v devetdesetih letih	4
1.3 Sistem za pokojninsko zavarovanje po letu 2000	5
1.3.1 Prvi steber	6
1.3.2 Drugi steber.....	6
1.3.2.1 Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje	6
1.3.2.2 Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje	6
1.3.3 Tretji steber	7
2 PROBLEMATIKA POKOJNINSKEGA SISTEMA	8
2.1 Problemi pokojninskih sistemov na globalni ravni	8
2.1.1 Demografske spremembe.....	8
2.1.2 Porast predčasnega upokojevanja	9
2.1.3 Povečevanje pravic	9
2.1.4 Dozorevanje pokojninskega sistema.....	9
2.2 Problematika pokojninskega sistema v Sloveniji	9
2.2.1 Razmerje med delovno aktivno in upokojeno populacijo.....	9
2.2.2 Spreminjanje pokojninske osnove	10
2.2.3 Naraščanje prispevnih stopenj	11
2.2.4 Finančni vzroki	12
3 Reforme pokojninskega sistema	12
3.1 Vrste pokojninskih reform	12
3.2 Reforme pokojninskega sistema v Sloveniji v letu 1999	13
3.2.1 Zviševanje kriterijev za upokojitev.....	13
3.2.2 Podaljševanje obdobja za izračun pokojninske osnove	14
3.2.3 Vrednotenje pokojnine glede na pokojninsko osnovo	15
3.2.4 Valorizacija pokojnine	15
3.2.5 Usklajevanje pokojnin med obstoječimi in novimi upokojenci.....	16
3.2.6 Zmanjšanje/povišanje pokojnine zaradi krajše/daljše pokojninske dobe in nižje/višje upokojitvene starosti	16

4 Primerjava pokojninske reforme v Sloveniji s pokojninsko reformo v drugih evropskih državah	17
4.1 Pokojninski sistem v Republiki Češki pred reformami	18
4.1.1 Reforme pokojninskega sistema na Češkem v primerjavi z reformami v Sloveniji	18
4.2 Pokojninski sistem na Madžarskem pred reformami	19
4.2.1 Reforme pokojninskega sistema na Madžarskem v primerjavi z reformami v Sloveniji	20
4.3 Prihodnji razvoj reform slovenskega pokojninskega sistema	21
SKLEP	23
LITERATURA IN VIRI	24
PRILOGE	1

KAZALO TABEL

Tabela 1: Delež sredstev iz državnega proračuna v pokojninski blagajni	11
Tabela 2: Valorizacijski količniki za obdobje od leta 1999 do leta 2000	16
Tabela 3: Vrednotenje dodatne pokojninske dobe	16
Tabela 4: Povišanje pokojnine zaradi višje upokojitvene starosti	17
Tabela 5: Odstotek zmanjšanja pokojnine pri nižji upokojitveni starosti	17

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Glavne značilnosti treh pokojninskih stebrov	2
Priloga 2: Razmerje med delovno aktivno in upokojeno populacijo	2
Priloga 3: Skupni prispevki za pokojninsko zavarovanje (delavca in delodajalca) kot odstotek povprečne neto plače	3
Priloga 4: Razmerje med pokojnino in neto plačo (v odstotkih)	4
Priloga 5: Način spreminjanja upokojitvenih pogojev v predhodnem obdobju za ženske	4
Priloga 6: Zniževanje starostne meje v mesecih zaradi otrok	5
Priloga 7: Znižanje starostne meje za ženske zaradi zavarovanja pred 18 letom starosti	5
Priloga 8: Odstotki za odmero višine pokojnin do pokojninske osnove glede na dopolnjeno pokojninsko dobo	6

UVOD

V današnjem času imajo mnoge države precejšnje težave z delovanjem obstoječega pokojninskega sistema. Soočajo se z vedno večjimi potrebami po financiranju pokojninske blagajne iz državnega proračuna. Ta pritisk na javne finance vpliva na vedno večjo potrebo po dodatnem kapitalskem varčevanju in na uveljavitev reform v nacionalnih politikah.

Predmet diplomskega dela je problematika pokojninskega sistema. Demografske spremembe predstavljajo glavni vzrok za finančno nevzdržnost obstoječih pokojninskih sistemov. Za številne države je značilno naraščanje življenjske dobe in upadanje rodnosti (Clark et al, 2007, str. 30). Posledica demografskih sprememb je naraščanje števila upokojencev in zmanjševanje delavno aktivne populacije, ki plačuje prispevke za pokojninsko blagajno. V nadaljevanju kot predmet diplomskega dela obravnavam tudi reforme pokojninskega sistema s konca devetdesetih let ter njihov učinek.

Cilj diplomskega dela je preko analize ključne problematike pokojninskega sistema preučiti sedanje težave le-tega in ekonomske posledice spreminjanja demografske strukture. Sekundarno želim napovedati smernice možnega spreminjanja pokojninskega sistema, ki mu bomo priča v prihodnosti.

Namen diplomskega dela je podrobneje preučiti delovanje pokojninskega sistema v Sloveniji ter poudariti njegove osnovne pomanjkljivosti.

V prvem poglavju je moja pozornost usmerjena k organizaciji pokojninskega sistema v Sloveniji. Pri tem sem se omejil predvsem na novejšo zgodovino razvoja pokojninskega sistema v Sloveniji. Pokojninski sistem se je v nekdanji Jugoslaviji razvijal sočasno s političnimi in ekonomskimi spremembami. Za obdobje pred devetdesetimi leti pa je značilno še zviševanje pravic iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja. Posledice teh sprememb so vidne še danes (Cvetko, 1992, str. 13).

V nadaljevanju prvega poglavja predstavljam tri-stebni pokojninski sistem, ki je nastal kot posledica pokojninskih reform iz konca devetdesetih let. Takratni pokojninski sistem z enim pokojninskim stebrom je bil preoblikovan v sistem s tremi pokojninskimi stebri, v katerem prvi steber še vedno vključuje obvezno pokojninsko zavarovanje, drugi in tretji steber pa se nanašata na dodatne oblike pokojninskega varčevanja (Böhm, 2000, str. 129).

V drugem poglavju opisujem problematiko pokojninskega sistema v Sloveniji. Sprva obravnavam osnovne težave oz. vzroke, ki silijo mnoge države k spreminjanju obstoječe pokojninske ureditve. Med splošne vzroke pokojninskih reform uvrščam demografske spremembe, dozorevanje pokojninskih sistemov, predčasno upokojevanje in povečevanje pravic iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja (Stanovnik, 1996, str. 44–49).

V drugem delu drugega poglavja predstavljam temeljne dejavnike, ki so koncem devetdesetih let povzročili reformo pokojninskega sistema. Pri tem se osredotočam na ekonomske dejavnike, kot so spreminjanje razmerja med delovno aktivno in upokojeno populacijo, spreminjanje pokojninske osnove, naraščanje prispevkov ter vedno večja finančna obremenjenost (Verbič, 2004, str. 48).

V tretjem poglavju povzemam reforme pokojninskega sistema iz leta 1999. Sprva obravnavam vrste reform ter njihov osnovni namen, v nadaljevanju pa predstavljam potek ter osnovne značilnosti reform v Sloveniji.

V zadnjem delu primerjam pokojninske reforme v Sloveniji s pokojninskimi reformami v dveh izbranih državah, in sicer v Republiki Češki ter na Madžarskem. Namen primerjave je predstaviti razliko med uspešnostjo uresničevanja reform v Sloveniji in uspešnostjo v omenjenih državah, ki so imele v preteklosti podobno ekonomsko in politično situacijo. Za zaključek poskušam predvideti nove smernice možnih reform pokojninskega sistema v Sloveniji.

1 POKOJNINSKI SISTEM V SLOVENIJI

V tem delu diplomske naloge predstavljam osnovne značilnosti pokojninskega sistema v Sloveniji po drugi svetovni vojni. Pri tem je moja pozornost usmerjena predvsem k pokojninski ureditvi iz leta 1999, ko je eno-stebni pokojninski sistem zamenjan s tri-stebnim.

1.1 Pomen zavarovanja na splošno

Za lažje razumevanje obravnavane problematike se sprva osredotočam na osnovni pomen zavarovalništva in razloge za njegov razvoj. Pomen zavarovanja je skozi zgodovino konstantno naraščal. Glavni razlog omenjenega pojava je potreba po varnosti. S sklenitvijo zavarovalne pogodbe si sklenitelji zavarovanja namreč zmanjšamo negativne posledice negotovih dogodkov. Zavarovanci se soočajo z nižjim tveganjem glede prihodnjih dogodkov in si hkrati zagotovijo višjo varnost (Žnidarič, 2004, str. 2).

Osnovni namen delovanja zavarovalnic je zagotoviti varnost, kar pospešuje razvoj zavarovalništva v celoti. Glavne aktivnosti zavarovalnic so prevzem tveganja, sklenitev zavarovanja in v primeru nastanka škodnih primerov izplačilo vnaprej dogovorjene odškodnine. S tem je zagotovljena višja varnost subjektov v družbi ter tudi delovanje in razvoj gospodarstva. Poleg opravljanja tehničnih aktivnosti, kot je na primer sklenitev zavarovalnih pogodb in prevzem tveganj, je potrebno omeniti tudi drugo skupino zavarovalniških aktivnosti, katere so »finančne narave ter obsegajo oblikovanje kapitalske moči zavarovalnice, ki glede na obseg in vrste zavarovalnih poslov zagotavlja sposobnost, da

v vsakem trenutku izpolni svoje zapadle obveznosti« (Žnidarič, 2004, str. 57). Prav ta lastnost (likvidnost) je ključnega pomena za zagotavljanje varnosti (Žnidarič, 2004, str. 57–58).

Zavarovalništvo ne prinaša koristi le zavarovancem, ampak tudi celotni družbi, saj predstavlja pomemben element gospodarskega razvoja. Z zagotavljanjem socialne, materialne, gospodarske in drugih razsežnosti varnosti posameznikom, institucijam in celotni družbi omogoča večjo gotovost, na ta način pa jim daje možnost za boljše delovanje in razvoj (Žnidarič, 2004, str. 74).

1.2 Ureditev slovenskega pokojninskega sistema

Za lažje razumevanje ureditve slovenskega pokojninskega sistema, najprej predstavljam ureditev pokojninskega sistema na splošno.

1.2.1 Ureditve pokojninskega sistema v splošnem

V osnovi lahko pokojninske sisteme delimo na javne in privatne. Ta delitev temelji na načinu financiranja in pogojih za pridobitev pravic. **Javni pokojninski sistem** se financira iz naslova davkov in prispevkov. **Privatni pokojninski sistemi** pa se v osnovi financirajo s kapitalskimi viri, in sicer tako da pokojninski skladi vlagajo prispevke zavarovancev z namenom zagotavljanja donosov (Kidwell, Peterson & Blackwell, 1993, str. 607).

Javni pokojninski sistem zagotavlja osnovno pokojnino, ki v večini držav predstavlja enega izmed pomembnejših virov dohodka upokojencev. Glede na način financiranja ločimo Bismarckov in Beveridgeov sistem javnega pokojninskega zavarovanja. Za **Bismarckov sistem** je značilno financiranje iz prispevkov delodajalcev in delojemalcev. Gre za dokladni (angl. *pay-as-you-go*) sistem, kjer se pokojnine upokojencev financirajo iz tekočih prispevkov delovno aktivnega prebivalstva. Na podlagi **Beveridgeovega sistema** pa se pokojnine financirajo iz davčnih prihodkov oz. državnega proračuna (Verbič, 2004, str. 38–39).

Za razliko od javnega pokojninskega sistema, ki deluje na podlagi medgeneracijske solidarnosti, privatni pokojninski sistemi temeljijo na kapitalskem principu. Zavarovanci plačujejo prispevke pokojninskim skladom, ki le-te zbirajo in jih nadalje vlagajo z namenom zagotavljanja prihodnjih dohodkov. Poznamo dve obliki kapitalskih pokojninskih sistemov. V prvem so prispevki oziroma obveznosti zavarovancev vnaprej določene, za drugo obliko pa so značilne vnaprej dogovorjene pravice oziroma pokojnine zavarovancev (Kidwell et al., 1993, str. 607–609).

1.2.2 Razvoj slovenskega pokojninskega sistema

V tem delu povzemam novejšo zgodovino slovenskega sistema pokojninskega zavarovanja. Začenjam s predstavitvijo sistema pokojninskega zavarovanja po drugi svetovni vojni,

nadaljujem pa z opisom osnovnih značilnosti pokojninskega sistema od leta 1999 naprej, ko je sistem doživel korenite spremembe.

1.2.2.1 Sistem za pokojninsko zavarovanje po drugi svetovni vojni

Pri proučevanju zgodovine slovenskega pokojninskega sistema predstavlja pomembno prelomnico leto 1957, ko je bil v nekdanji Jugoslaviji sprejet prvi zakon na tem področju. Na podlagi tega zakona se je pokojninsko zavarovanje začelo urejati ločeno od ostalih vrst socialnega zavarovanja (Majcen et al., 2005, str. 16).

Sistem pokojninskega zavarovanja se je konstantno spreminjal. Spremembe so se nanašale na način izračuna pravic iz naslova pokojninskega zavarovanja. Leta 1983 je bil v Sloveniji sprejet prvi samostojni pokojninski zakon, na podlagi katerega so pokojnine predstavljale plačilo za opravljeno delo. Spremenil se je način valorizacije pokojnin. Pred sprejetjem tega zakona je valorizacija pokojnin temeljila na rasti življenjskih stroškov, na podlagi zakona iz leta 1983 pa so se pokojnine valorizirale skupaj z valorizacijo plač (Cvetko, 2000, str. 21).

Pred sprejetjem zakona iz leta 1983, je bil značilen trend naraščanja razmerja med številom zaposlenih in številom upokojencev, kar je povzročala industrializacija in naraščanje števila zaposlenih. Tako je ob počasnem naraščanju števila upokojencev naraščala tudi masa prispevkov za pokojninsko zavarovanje. Takšen trend je omogočal povečevanje pravic iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja (Verbič, 2007, str. 95).

Z reformami iz osemdesetih let se je položaj upokojencev precej izboljšal. Tako je leta 1987 razmerje med povprečno pokojnino in povprečno plačo znašalo 84,4 odstotkov, leta 1985 pa 66,5 odstotkov (Majcen et al, 2005, str. 17). Zakon o pokojninskem zavarovanju iz leta 1983 je določal tudi zelo ugodne pogoje za upokojitev. Tako se je moški, ki je imel vsaj 20 let pokojninske dobe, lahko upokojil pri starosti 60 let, ženska pa pri 55 letih. Od zavarovancev, ki so dosegli polno pokojninsko dobo v višini 40 let, ni bil zahtevan starostni kriterij (Majcen et al., 2005, str. 17).

V osemdesetih letih je v takratni Jugoslaviji prišlo do ekonomskih in družbenih sprememb, ki so leta 1991 pripeljale do osamosvojitve Slovenije ter so pustile pečat tudi na sistemu pokojninskega zavarovanja. Reforme pokojninskega sistema, ki so sledile, so se nanašale na spremembo pogojev za upokojevanje ter na način izračuna višine pokojnin. Država je na ta način želela zmanjšati visoke pokojnine in zaostri ugodne pogoje za upokojevanje, ki so veljali v osemdesetih letih (Cvetko, 2000, str. 21–22).

1.2.2.2 Sistem za pokojninsko zavarovanje v devetdesetih letih

Leta 1992 smo v Sloveniji sprejeli nov zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Z namenom stabilizirati pokojninski sistem je Zakon prinesel številne spremembe. Pomenil je razširitev kroga tistih, ki so morali prispevati v pokojninsko blagajno. Tako se je krog

aktivnih zavarovancev razširil tudi na prostovoljno zavarovane osebe in brezposelno populacijo, ki prejema denarna nadomestila (Cvetko, 1992, str. 12–13).

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1992 je prinesel spremembe tudi na področju določanja pogojev za višino pokojnine. Po novem so se pravice določale glede na delo in dohodek od dela. Pred tem pa se je za odmero pravic upoštevalo načelo minulega dela. Pogoji za uveljavitev pravic iz pokojninskega zavarovanja so se z novim zakonom poostrili, saj je bilo pred spremembami potrebno izpolnjevati le polno pokojninsko dobo, po reformah pa je za uveljavljanje pravic iz naslova pokojninskega zavarovanja bilo potrebno izpolniti tudi starostni pogoj (Majcen et al., 2005, str. 19–20).

Z namenom omejiti hitro rast števila upokojencev so bili poostreni tudi pogoji za predčasno upokojitev. Tako je pravica do predčasne upokojitve pripadala le trajno brezposelnim delavcem, delovnim invalidom ter delavcem, ki so izgubili zaposlitve zaradi stečajev (Verbič, 2004, str. 45).

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1992 je prispeval k razširitvi možnosti prostovoljnega zavarovanja. Vključitev v zavarovanje naj bi bila omogočena vsem tistim, ki na podlagi prejšnje ureditve niso bili obvezno zavarovani (Cvetko, 1992, str. 16). Čeprav takratne možnosti prostovoljnega zavarovanja niso primerljive s tistimi, ki jih poznamo danes, predstavlja omenjena sprememba pomemben korak na področju spodbujanja prostovoljnega pokojninskega zavarovanja.

Z reformami iz leta 1992 so bili sprejeti pomembni ukrepi, vendar njihovi učinki niso odpravili posledice nenehnega naraščanja števila upokojencev. Naraščajoče obveznosti iz pokojninske blagajne so bile financirane predvsem z zviševanjem prispevkov za pokojninsko zavarovanje in s transferji iz državnega proračuna (Cvetko, 1996, str. 13). Za ponazoritev visokih prispevnih stopenj navajam višino skupne prispevne stopnje v letu 1989, ki je znašala 22,55 odstotkov, leta 1995 pa 31 odstotkov (Majcen et al., 2005, str. 21). Če smo želeli zagotoviti večjo finančno vzdržnost pokojninskega sistema, je bilo potrebno z reformami nadaljevati.

1.3 Sistem za pokojninsko zavarovanje po letu 2000

Januarja leta 2000 je v Sloveniji začel veljati nov zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ–1), ki je v primerjavi s prejšnjim prinesel ključne spremembe. Te so se nanašale na organiziranost sistema. Eno-steborni dokladni sistem pokojninskega zavarovanja je bil zamenjan s sistemom s tremi pokojninskimi stebri. Na ta način so pokojnine bodočih upokojencev sestavljene ne le iz kritja iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja, ampak tudi iz dodatnega dela, ki ga zavarovanci privarčujejo v okviru drugega in tretjega pokojninskega stebra (Böhm, 2000, str. 129). Osnovne značilnosti vsakega izmed treh pokojninskih stebrov predstavljam v Prilogi 1.

1.3.1 Prvi steber

Prvi steber pokojninskega sistema predstavlja obvezno pokojninsko zavarovanje. Temelji na dokladnem (ang. *pay-as-you-go*) sistemu, kar pomeni, da delavno aktivni prebivalci plačujejo prispevke za sedanje upokojence. Obvezno pokojninsko zavarovanje se financira iz prispevkov delodajalcev in delojemalcev ter iz državnega proračuna. Nosilec in izvajalec sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ki ima status javnega zavoda (»Trije pokojninski stebri«, 2008).

Z obveznim zavarovanjem so zavarovancem na podlagi vzajemnosti in solidarnosti zagotovljene naslednje pravice: pravica do starostne pokojnine, pravica do invalidske pokojnine, pravica do vdovske pokojnine, pravica do delne pokojnine in pravica do družinske pokojnine (Cvetko, 2000, str. 121).

1.3.2 Drugi steber

Drugi steber sestavljata dve obliki dodatnega zavarovanja, tj. prostovoljno in obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje. Osnovni namen tega stebra je nadomestiti izpad dohodka, do česar je prišlo zaradi zmanjšanja pravic iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja. Temelji na kapitalskem principu, saj si posamezniki v času aktivne življenjske dobe privarčujejo sredstva za svojo pokojnino. Poleg države so v drugi steber pokojninskega sistema vključene pokojninske družbe in zavarovalnice (Cvetko, 2000, str. 121).

1.3.2.1 Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje

Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje predstavlja novost Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1999. Nadomešča do-takratno beneficirano delovno dobo. Prispevke za obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje v večini plačujejo delodajalci, in sicer zaposlenim, ki opravljajo dela, katerih ni mogoče opravljati po določeni starosti, oz. dela, ki škodujejo zdravju (Böhm, 2000, str. 169). Na podlagi obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja so zavarovanci upravičeni do poklicne pokojnine (ZPIZ-1, 1999).

Omenjeno obliko dodatnega zavarovanja izvaja Sklad obveznega dodatnega zavarovanja, ki je oblikovan kot vzajemni pokojninski sklad. Ustanovil ga je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. S premoženjem Sklada upravlja Kapitalska družba, katere lastniki so zavarovanci (ZPIZ-1, 1999).

1.3.2.2 Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje

Za lažje razumevanje prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja najprej navajam definicijo. Gre za »zbiranje sredstev na osebnih pokojninskih računih ali pa zavarovalnih policah delavcev – zavarovancev, ki so vključeni v to obliko zavarovanja z namenom, da se

jim ob dopolnitvi določene starosti ali v drugih primerih zagotovijo dodatne pokojnine ali celo nekatere druge pravice« (Böhm, 2000, str. 130).

Prostovoljne oblike dodatnega pokojninskega zavarovanja se izvajajo v okviru drugega in tretjega pokojninskega stebra. Glavna razlika med njimi pa je v tem, kdo plačuje premijo za prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. Vir financiranja za kolektivno prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, ki se izvaja v okviru drugega stebra, predstavljajo predvsem prispevki delodajalcev oziroma podjetij, premijo za individualno dodatno prostovoljno pokojninsko zavarovanje pa plačujejo delavci sami (Cvetko, 2000, str. 122).

Iz naslova prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja lahko zavarovanci uveljavijo pravice do davčnih olajšav. Tako se na plačano premijo ne plačuje davka na dodano vrednost in davka od prometa zavarovalnih storitev. Pri kolektivnem prostovoljnem dodatnem pokojninskem zavarovanju se davčna olajšava upošteva tako, da se plačane premije delodajalcu upoštevajo kot olajšava pri davku na dobiček (Verbič, 2007, str. 124).

1.3.3 Tretji steber

Tretji steber pokojninskega sistema predstavlja individualno prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, v katerega se lahko samostojno vključi vsak upravičenec do pokojninskega zavarovanja. Prispevke za omenjeno obliko prostovoljnega zavarovanja plačujejo posamezniki samostojno, in sicer z namenom zagotoviti dodatni dohodek v času prejemanja pokojnin. Zavarujejo se lahko le posamezniki, ki so že zavarovani v okviru obveznega pokojninskega zavarovanja (Verbič, 2004, str. 55).

Izvajalci prostovoljnih oblik dodatnega zavarovanja so pokojninski skladi in zavarovalnice. Pokojninski skladi delujejo v obliki vzajemnih pokojninskih skladov, ki so lahko zaprti ali odprti, ali v obliki pokojninskih družb. Za zaprte vzajemne pokojninske sklade je značilno, da so člani sklada zaposleni pri določenem delodajalcu, ki je tudi ustanovitelj sklada. Pri odprtem vzajemnem pokojninskem skladu članstvo ni pogojeno z zaposlitvijo pri delodajalcu. Ustanovitelj je lahko banka ali zavarovalnica. Pokojninske družbe imajo za razliko od vzajemnih pokojninskih skladov status pravne osebe. Dejavnost prostovoljnega dodatnega zavarovanja opravljajo izključno kot dejavnost, in sicer tako da zbirajo premije na osebnih računih zavarovancev, z zbranimi prispevki tudi upravljajo in po izpolnitvi pravic izplačujejo pokojninske rente (ZPIZ-1, 1999).

Tudi pri tej obliki prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja so zavarovanci upravičeni do davčnih olajšav. Davčna olajšava se upošteva tako, da se dohodninska osnova zniža za znesek premij, ki jih je zavarovanec vplačal za prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje (Verbič, 2007, str. 124).

2 PROBLEMATIKA POKOJNINSKEGA SISTEMA

V tem delu diplomskega dela se osredotočam na glavne probleme, s katerimi se sooča sistem pokojninskega zavarovanja v Sloveniji. Najprej bom predstavil probleme oziroma razloge, ki vedno bolj silijo države k spreminjanju pokojninskih sistemov. V nadaljevanju bom govoril o težavah, ki še posebej zaznamujejo delovanje slovenskega pokojninskega sistema.

2.1 Problemi pokojninskih sistemov na globalni ravni

Zaradi vedno večjih problemov so države prisiljene izvajati ostre reforme, ki vplivajo na delovanje že obstoječe pokojninske ureditve. Med glavne probleme pokojninskih sistemov uvrščamo upadanje števila delavno aktivnega prebivalstva, naraščanje obveznosti iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja, naraščanje števila upokojencev, naraščanje prispevnih stopenj, rast povprečne plače in vedno večji pritisk na javno blagajno (Stanovnik, 1996, str. 44–49). V nadaljevanju predstavljam glavne dejavnike, ki so na globalni ravni povzročili zgoraj omenjene probleme.

2.1.1 Demografske spremembe

Svetovno gospodarstvo se sooča s pomembnimi demografskimi spremembami, ki se kažejo v zviševanju življenjske dobe ter zmanjševanju rodnosti. Za razvite države je značilno povečevanje deleža starega prebivalstva. Kot primer, v večini evropskih držav se delež starega prebivalstva zvišuje, to pa je posledica nizke stopnje rodnosti in zniževanja stopnje umrljivosti (Clark, Burkhauser, Moon, Quinn & Smeeding, 2007, str. 30).

Demografske spremembe imajo različne ekonomske učinke, ki niso povezani le s pokojninskimi sistemi. Tako se države z nižjo rodnostjo in razmeroma starejšo populacijo soočajo tudi s primanjkljajem delovno aktivnega prebivalstva. Da bi se države izognile posledično nižji gospodarski rasti, so prisiljene v konstantno izboljševanje produktivnosti ali privabljanje tuje delovne sile. Demografske spremembe vplivajo tudi na način alokacije dohodka in agregatno varčevanje. Znano je, da sta varčevanje in potrošnja odvisna od faze življenjskega cikla, v katerem se posameznik nahaja. Če ima posamezna država višji delež mlajše populacije, bo zanjo značilna nižja stopnja varčevanja kot za državo s starejšo populacijo (Sellon, 2004, str. 24).

Vpliv demografskih sprememb je posebej opazen pri pokojninskih sistemih s sprotnim kritjem. Neskladja se pojavijo, ko je število upravičencev do prejemanja pokojnin vedno višje, število plačnikov prispevkov pa nižje. S takšnimi neskladji se sooča vedno več držav. Z namenom zagotoviti pokojnine naraščajočemu številu upokojencev države namenjajo pomemben del svojega proračuna za financiranje pokojnin, s čimer povečujejo pritisk na javne finance (Sellon, 2004, str. 26–27).

2.1.2 Porast predčasnega upokojevanja

Države se zaradi predčasnega upokojevanja, ki dodatno obremenjuje pokojninsko blagajno, izogonejo povečanju brezposelnosti ter s tem povezanemu nezadovoljstvu prebivalstva. Predčasno upokojevanje je precej pospešeno v tranzicijskih državah, saj se na ta način izogonejo presežku zaposlenih v določenih gospodarskih sektorjih (Stanovnik, 1996, str. 49).

2.1.3 Povečevanje pravic

Povečevanje pravic je temeljni vzrok za vedno bolj problematično delovanje pokojninskih sistemov. V številnih državah pri računanju višine pokojnin niso upoštevana aktuarska načela. Tako pokojnine, do katerih so upravičeni sedanji upokojenci, precej presegajo prispevke, ki so jih vplačevali v času zaposlitve. Na ta način postaja pokojninska blagajna vedno bolj obremenjena in posledica preobremenjenosti se kaže tako, da sedanja delovno aktivna populacija vplačuje znatno višje prispevke kot njeni predhodniki (Stanovnik, 1996, str. 50).

2.1.4 Dozorevanje pokojninskega sistema

Drugi vzrok za reforme predstavlja dozorelost pokojninskega sistema. O zrelem pokojninskem sistemu govorimo takrat, ko je razmerje med deležem upokojencev v starejši starostni skupini in deležem aktivnih zavarovancev v mlajši starostni skupini visoko. Za zrel pokojninski sistem je značilno veliko število upokojencev in majhno število plačnikov prispevkov. Na drugi strani je za novejši pokojninski sistem značilno nizko razmerje med deležem upokojencev v starejši starostni skupini in deležem aktivnih zavarovancev. Za delovanje takšnega pokojninskega sistema je značilna višja finančna vzdržnost, saj je v primerjavi z delovno aktivno populacijo malo upokojencev, ki so upravičeni do pokojnin (Stanovnik, 1996, str. 50).

2.2 Problematika pokojninskega sistema v Sloveniji

Problemi, ki so zaznamovali delovanje pokojninskega sistema v Sloveniji pred letom 2000, so bili zelo podobni že predstavljenim težavam na globalni ravni. Dejavnike, ki so pripeljali k novemu zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, lahko razdelimo v štiri skupine in sicer zmanjševanje razmerja med delovno aktivno in upokojeno populacijo, relativno kratka osnova za računanje pokojnine, naraščanje prispevkov za pokojninsko zavarovanje in finančna obremenjenost sistema (Verbič, 2005, str. 48).

2.2.1 Razmerje med delovno aktivno in upokojeno populacijo

Eden glavnih problemov pokojninskega sistema v Sloveniji je staranje prebivalstva, ki ogroža predvsem delovanje sistema sprotnega kritja, na katerem pa slovenski pokojninski sistem

temelji. Kot sem že omenil, je za sistem sprotnega kritja značilna medgeneracijska pogodba, na podlagi katere se iz prispevkov delovno aktivnega prebivalstva upokojujencem izplačujejo pokojnine. Vzdržnost sistema se zmanjšuje zaradi zniževanja števila plačnikov prispevkov, število upokojujencev pa se konstantno zvišuje.

V obdobju od leta 1980 do leta 2003 se je pojavil trend upadanja razmerja med delovno aktivno in upokojeno populacijo (glej Priloga 2). Tako je leta 1980 obravnavano razmerje znašalo 3,62, kar pomeni, da je 3,62 zaposlenih plačevalo prispevke za enega upokojenca. Leta 2003 pa je bila situacija veliko bolj dramatična, saj je za enega upokojenca plačevalo prispevke le 1,52 zaposlenega (Majcen et al., 2005, str. 49). Največji padec razmerja je značilen za konec osemdesetih in začetek devetdesetih let, ko so Slovenijo zaznamovale pomembne političnoekonomske spremembe.

Na začetku devetdesetih let se je samostojna Slovenija spopadla s številnimi izzivi, kot so prehod na tržno gospodarstvo, spreminjanje političnega sistema, izguba jugoslovanskih trgov, in z drugimi spremembami. Zaradi izgube jugoslovanskih trgov in prestrukturiranja gospodarstva se je povpraševanje po slovenskih izdelkih bistveno zmanjšalo, kar je pri številnih slovenskih podjetjih povzročilo občutno zmanjšanje proizvodnje, pri mnogih tudi likvidacijo. Posledica tega je bilo naraščanje števila predčasno upokojenih delavcev, število delovno aktivnega prebivalstva pa se je zmanjševalo (Verbič, 2004, str. 44–46). To nesorazmerje med upokojenci in plačniki prispevkov je zahtevalo spremembo pokojninskega sistema oziroma nujnost ukrepanja na področju izplačevanja pokojnin.

2.2.2 Spreminjanje pokojninske osnove

Pokojninska osnova in njeno spreminjanje sta imeli pomemben vpliv na reforme pokojninskega sistema konec devetdesetih let. V nadaljevanju predstavljam le glavne omejitve pri določanju osnove za računanje višine pokojnin. Glavne ukrepe oziroma spreminjanje pokojninske osnove bom predstavil v četrtem poglavju.

Pokojninsko osnovo lahko definiramo kot »mesečno povprečje plač v določenem obdobju, ki se valorizira na raven zadnjega koledarskega leta pred upokojitvijo in od katere se odmeri pokojnina v točno določenem odstotku« (Majcen et al., 2005, str. 50). Ta način določanja višine pokojnine naj ne bi predstavljal večjih težav pri računanju pokojninske osnove, vseeno pa sta v primeru Slovenije pomembna dva dejavnika, ki sta oteževala takšen način računanja pokojninske osnove. To sta: **ciklično gibanje gospodarske aktivnosti** v Sloveniji in **relativno kratko obdobje**, na podlagi katerega je računana višina pokojnine (Majcen et al., 2005, str. 50).

Ko govorimo o cikličnem gibanju gospodarske aktivnosti v Sloveniji, je pomembno omeniti, da so se realne plače gibale v skladu z gospodarsko rastjo. V začetku devetdesetih let je zaradi izgube jugoslovanskih trgov in nižje gospodarske aktivnosti prišlo do zniževanja realnih plač. Od druge polovice devetdesetih let pa je značilen naraščajoči trend gibanja realnih plač, ki je

posledica uspešnega prestrukturiranja gospodarstva, naraščanja izvoza, višje rasti itd. (Majcen et al., 2005, str. 50).

Do leta 2000 je bila pokojninska osnova računana na podlagi najvišjih plač iz desetih zaporednih let, kar predstavlja relativno kratko obdobje za računanje pokojninske osnove. Relativno kratko obdobje je pozitivno vplivalo na višino pokojnin, saj so bili zavarovanci na podlagi takšnega obdobja upravičeni do višjih pokojnin, kot bi jih imeli pri upoštevanju daljše pokojninske dobe (Majcen et al., 2005, str. 50). Zviševanje pokojnin je zmanjševalo finančno vzdržnost pokojninskega sistema, saj so se obveznosti do upokojencev povečevale. Manjše razmerje med delovno aktivnim in upokojenim prebivalstvom je pomenilo vse manjše število plačnikov prispevkov v pokojninsko blagajno. Istočasno pa je višina pokojnine kot odstotek plače naraščal.

2.2.3 Naraščanje prispevnih stopenj

Naslednji dejavnik, ki je vodil k reformi pokojninskega sistema, je naraščanje prispevnih stopenj. V obdobju od leta 1960 do leta 2001 so se skupni prispevki delavca in delodajalca več kot podvojili (glej Prilogo 3). Čeprav so prispevki konstantno naraščali, prihodki iz tega naslova niso zadostovali za nemoteno financiranje pokojnin. Posledično je na pomenu pridobivalo financiranje pokojnin iz državnega proračuna. Podatki v Tabeli 1 nam kažejo, da se je v obdobju od leta 1997 do 2003 delež sredstev iz državnega proračuna, namenjenih financiranju pokojnin, gibal okrog 30 odstotkov (Majcen et al., 2005, str. 52-55).

Tabela 1: Delež sredstev iz državnega proračuna v pokojninski blagajni

Leto	Delež sredstev iz državnega proračuna v pokojninski blagajni
1997	28.110
1998	29.506
1999	30.090
2000	29.571
2001	30.253
2002	31.676
2003	30.661

Vir: Majcen et al., *Ekonomske posledice spreminjanja demografske strukture slovenskega prebivalstva*, 2005, str. 60.

Zviševanje prispevkov za pokojninsko zavarovanje je za zavarovance sprejemljivo le do takrat, ko so zavarovanci na podlagi višjega vplačila upravičeni tudi do sorazmerno višjih pokojnin. Višji prispevki naj bi posledično pomenili višje pravice upokojencem v prihodnosti (Stanovnik, 1996, str. 47). Vendar zaradi vedno bolj problematičnega delovanja pokojninskega sistema zavarovanci tega ne morejo pričakovati. Njihove pokojnine bodo v odstotkih neto plače bistveno nižje kot pokojnine zdajšnjih upokojencev (glej Priloga 4). Zaradi tega se pričakuje povečevanje nezadovoljstva sedanjih zavarovancev, saj bodo bistveno preplačali svoje pokojnine, do katere bodo upravičeni iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja (Majcen et al., 2005, str. 52–57).

Del prispevkov za pokojninsko zavarovanje plačujejo tudi delodajalci, zato naraščanje prispevnih stopenj pomeni tudi višje stroške dela ter s tem povezano manjšo konkurenčnost gospodarstva in države kot celote (Verbič, 2007, str. 96).

2.2.4 Finančni vzroki

Finančni vzroki, ki so močno povezani s prej omenjenimi vzroki za pokojninske reforme, se nanašajo na potrebo po dodatnih finančnih sredstvih iz državnega proračuna, saj lahko država na ta način zagotavlja nemoteno delovanje pokojninskega sistema. Čeprav Slovenija ni imela težav z omenjenim financiranjem (Kamnar, 1996, str. 80 – 81), je bilo potrebno preoblikovanje sistema, in sicer v tak sistem, kjer bi se vloga države pri financiranju pokojninske blagajne postopoma zmanjševala.

3 Reforme pokojninskega sistema

V tem delu predstavljam reforme pokojninskega sistema iz leta 1999, ko je bil sprejet nov zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Za začetek opredeljujem vrste pokojninskih reform v splošnem pomenu. V drugem delu pa obravnavam spremembe v pokojninskem sistemu, ki jih je prinesel nov zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

3.1 Vrste pokojninskih reform

Obstajajo številne metode za odpravljanje težav pokojninskega sistema. Izvajanje reform je odvisno od razmer v posamezni državi ter dejavnikov, ki so povzročili moteno delovanje pokojninskega sistema. Verbič (2007, str. 132–133) opredeljuje naslednje reforme pokojninskih sistemov, ki temeljijo na sistemu sprotnega kritja:

- 1) parametrične reforme** - vključujejo spreminjanje upokojitvene starosti, spreminjanje prispevnih stopenj in spreminjanje nadomestitvenih stopenj;
- 2) aktuarske reforme** - ohranjajo financiranje s sprotnim kritjem, vendar z namenom odpraviti pomanjkljivosti sistema, vključujejo tudi kapitalski način financiranja;
- 3) uvedba kapitalskega načina financiranja.**

Parametrične reforme so učinkovite pri odpravi težav, ki so posledica kratkoročnih dejavnikov. Pri velikih strukturnih spremembah, kot so na primer dolgoročna demografska gibanja, pa nimajo pričakovanega učinka, ker ne odpravljajo dolgoročnih vzrokov. Zato kombinacija le-teh ne zadošča za izhod iz krize (Stanovnik, 1996, str. 50).

Taki situaciji smo bili priča v Sloveniji, kjer ukrepi iz devetdesetih let niso odpravili dolgoročnih vzrokov za težave takratnega pokojninskega sistema. Dvig starostnih mej ter zniževanje razmerja med pokojnino in plačo sta pomenila dodatne prilive v pokojninsko

blagajno, vendar pa nista odpravila težav, ki so nastale zaradi dolgoročnega trenda povečevanja števila upokojencev. Ravno takšno stanje je pripeljalo do bistvenih sprememb leta 1999, ko je poleg standardnih ukrepov prišlo tudi do uvedbe kapitalnega načina financiranja. Le-ta se izvaja znotraj drugega in tretjega stebra sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja (Böhm, 2000, str. 129).

3.2 Reforme pokojninskega sistema v Sloveniji v letu 1999

Pri preučevanju reform pokojninskega sistema v Sloveniji predstavljam reforme iz leta 1999, ko je bil sprejet nov zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je prinesel številne spremembe. Poleg klasičnih sprememb, kot so na primer povišanje starostne meje za upokojitev, spreminjanje osnove za računanje višine pokojnine, so reforme vključevale tudi postopno uvajanje kapitalnega načina financiranja.

3.2.1 Zviševanje kriterijev za upokojitev

Ena izmed novosti Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je začel veljati 1. januarja leta 2000, je zviševanje kriterijev za uveljavitev pravic iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja. Zviševanje se je nanašalo na starost ob upokojitvi in pokojninsko dobo. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1, 1999) določa tri možne načine za upokojitev, kar pomeni, da se lahko upokojimo:

- 1) pri starosti 58 let in z dopolnjenih 40 let pokojninske dobe (pri moških) in 38 let delovne dobe (pri ženskah);
- 2) pri dopolnjenih 20 let pokojninske dobe in starosti 63 let (pri moških) in pri starosti 61 let (pri ženskah);
- 3) pri dopolnjenih 15 let zavarovalne dobe in pri starosti 65 let (pri moških) in pri starosti 63 let (pri ženskah).

Pred reformami so bili pogoji za pridobitev starostne pokojnine ohlapnejši. Pri prvem načinu se je 58-letni moški lahko upokojil z dopolnjenimi štiridesetimi leti delovne dobe, ženska pa je poleg dopolnjenih 53 let potrebovala tudi 35 let delovne dobe. Zaostritev pogojev za upokojitev v Zakonu iz leta 1999 se je torej nanašala predvsem na ženske, katerim se je minimalna delovna doba zvišala za tri leta, starostna meja pa za pet let (Verbič, 2007, str. 107).

Novi pogoji za upokojitev so pri moških začeli veljati takoj, pri ženskah pa postopoma (glej Priloga 5). Tako se starostna meja za ženske od leta 2000 vsako leto dviguje za štiri mesece in se bo zviševala do leta 2014, ko bo meja za upokojitev znašala 58 let (Ahčan & Polanec, 2007, str. 8–10).

Tudi pri drugem in tretjem načinu upokojevanja so se pri ženskah novi pogoji uveljavljali postopoma. Tako so se ženske, ki so dosegle vsaj dvajset let delovne dobe, v letu 2000 lahko upokojile pri starosti 58 let in štiri mesece. Vsako nadaljnje leto pa se je starostna meja zvišala za dodatne štiri mesece vse do leta 2008, ko znaša 61 let. Pri tretjem načinu upokojevanja Zakon določa, da se starostna meja leta 2000 dvigne za širi mesece in tako vsako leto do leta 2008, ko naj bi starostna meja za ženske znašala 63 let (Ahčan & Polanec, 2007, str. 9–10).

Novi zakon dopušča ob izpolnitvi določenih pogojev znižanje starostne meje za upokojitev, ki pa je omejeno, saj se moškimi starost lahko zniža na največ 58 let, ženskam pa na 53 let (Ahčan & Polanec, 2007, str. 10). Starostna meja se lahko zniža zaradi rojstva ali posvojitve otroka, in sicer za »vsakega rojenega ali posvojenega otroka, ki ima državljanstvo Republike Slovenije, za katerega je zavarovanec skrbel in ga vzgajal 5 let« (ZPIZ–1, 1999). Način zniževanja starostne meje za prehodno obdobje prikazujem v Prilogi 6. Od leta 2014 dalje naj bi znižanje starostne meje znašalo 7,5 mesecev za enega otroka, 18,75 mesecev za dva otroka, 33,75 mesecev za tri otroka in 18,75 mesecev za vsakega nadaljnjega otroka (ZPIZ–1, 1999).

Do znižanja pogojev za upokojitev so upravičene tudi ženske, ki so vstopile v obvezno zavarovanje pred dopolnjenim 18-im letom starosti. Olajšave veljajo le za upokojitev po prvem načinu (58 let starosti in 38 let delovne dobe). Način zniževanja starostne meje za upokojitev v prehodnem obdobju predstavljam v Prilogi 7. Od leta 2013, ko se prehodno obdobje konča, pa bodo ženske za vsako leto zavarovanja pred dopolnitvijo 18-ega leta starosti upravičene do znižanja starostne meje za 12 mesecev (ZPIZ–1, 1999).

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju dopušča znižanje starostne meje tudi v primeru osebnih okoliščin. Tako so na primer zavarovanci, ki so vojaški invalidi ali civilni invalidi vojne, ter zavarovanci z večjimi zdravstvenimi motnjami upravičeni do enoletnega znižanja starostne meje za vsaka štiri leta pokojninskega zavarovanja. Do znižanja starostne meje so upravičeni tudi zavarovanci, ki so bili zaposleni na delovnih mestih, na katerih se je štela zavarovalna doba s povečanjem. Starostna meja se zniža za toliko mesecev, kot so jih imeli zaradi zavarovalne dobe s povečanjem (Ahčan & Polanec, 2007, str. 10).

3.2.2 Podaljševanje obdobja za izračun pokojninske osnove

Pred sedaj veljavnim zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju so osnovo za izračun starostne pokojnine predstavljali povprečni mesečni zaslužki iz najugodnejših desetih zaporednih let. Po reformi pa se pri računanju starostne pokojnine upošteva povprečje zaslužkov iz najugodnejših osemnajstih let (ZPIZ–1, 1999). Posledica podaljševanja obdobja za izračun pokojninske osnove so nižje pokojnine, saj je povprečje zaslužkov iz osemnajstih zaporednih let manj ugodno kot povprečje zaslužkov iz desetih zaporednih let (Majcen et al., 2005, str. 50).

Zaradi občutne spremembe števila let za izračun pokojninske osnove se omenjena novost uveljavlja postopoma. Od leta 2001 se je obdobje za izračun pokojninske osnove povečevalo za eno leto, leta 2008 pa omenjeno obdobje znaša 18 let (Ahčan & Polanec, 2008, str. 13–14).

3.2.3 Vrednotenje pokojnine glede na pokojninsko osnovo

Podobno kot zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1992, tudi novi zakon določa, da se višina pokojnine odmeri v odstotkih glede na dopolnjeno pokojninsko dobo (ZPIZ–1, 1999). Odmerni odstotki so pri moških in ženskah različni. Pri moških, z dopolnjenimi 15-imi leti zavarovalne dobe pokojnina predstavlja 35 odstotkov pokojninske osnove in se vsako nadaljnje leto zavarovalne dobe poveča za 1,5 odstotkov. Pri ženskah pa pri isti zavarovalni dobi pokojnina predstavlja 38 odstotkov pokojninske osnove, nato pa se vsako nadaljnje leto zavarovalne dobe poveča za 1,5 odstotka (ZPIZ–1, 1999).

Po novi zakonodaji znaša pokojnina pri polni pokojninski dobi, tj. pri moških znaša 40 let, pri ženskah 38 let, 72,5 odstotkov pokojninske osnove (Verbič, 2007, str. 112). V primerjavi s prejšnjim zakonom je odmerna stopnja pri polni pokojninski dobi precej nižja, saj je prej znašala 85 odstotkov (Ahčan & Polanec, 2007, str. 14). Kljub sedanji nižji odmerni stopnji pa je nov zakon prinesel večje spodbude za nadaljevanje z delom po izpolnitvi pogojev za upokojitev (Ahčan & Polanec, 2007, str. 14). Na podlagi Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1992 se odmerna stopnja po doseganju polne pokojninske dobe namreč ni več povečevala (glej Prilogo 8).

Glede vrednotenja pokojnine je pomemben podatek, da se zavarovancem, ki so do 31.12.1999 dopolnili le del pokojninske dobe pokojnina odmeri v odstotkih od pokojninske osnove po načinu, ki je veljal pred reformami. Pokojnina za preostali del pokojninske dobe pa se odmeri po novem zakonu (ZPIZ–1, 1999).

3.2.4 Valorizacija pokojnine

Za odmero višine pokojnine je pokojninsko osnovo potrebno pomnožiti z odmerno stopnjo in tudi z valorizacijskim količnikom, ker s tem zagotovimo, da so zavarovanci z enakimi prejemki ne glede na čas upokojitve upravičeni do enakih pokojnin (ZPIZ–1, 1999). V Tabeli 2 predstavljam valorizacijske količnike za obdobje od leta 1999 do leta 2005.

Tabela 2: Valorizacijski količniki za obdobje od leta 1999 do leta 2005

Leto	Valorizacijski količnik
1999	0,841
2000	0,82012
2001	0,82857
2002	0,79042
2003	0,78675
2004	0,772
2005	0,772

Vir: A. Ahčan & S. Polanec, *Vpliv opcijske vrednosti na odločitev o upokojitvi v Sloveniji*, 2007, str.18.

3.2.5 Usklajevanje pokojnin med obstoječimi in novimi upokojenci

Z namenom zagotavljanja enakovrednega položaja med obstoječimi in novimi upokojenci prinaša novi zakon tudi spremembe na področju usklajevanja pokojnin. Pokojnine obstoječih upokojencev se znižujejo tako dolgo, dokler ne dosežejo odmerne stopnje, ki je enaka tisti za enako pokojninsko dobo po novem zakonu. Z zniževanjem pokojnin obstoječim upokojencem se misli predvsem na njihovo počasnejše nominalno zviševanje zaradi inflacije (Majcen et al., 2005, str. 32–33).

3.2.6 Zmanjšanje/povišanje pokojnine zaradi krajše/daljše pokojninske dobe in nižje/višje upokojitvene starosti

Novi zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju omogoča zviševanje pokojnine, zaradi možnosti nadaljevanja z delom tudi po doseganju polne pokojninske dobe in izpolnitvi starostnega kriterija (Ahčan & Polanec, 2007, str. 21). Država s tem spodbuja dodatno delo ter zmanjšuje obremenjenost pokojninske blagajne.

Po doseganju polne pokojninske dobe se vsako nadaljnje leto delovne dobe vrednoti v odvisnosti od starosti zavarovanca. V Tabeli 3 predstavljam način vrednotenja vsakega nadaljnega leta delovne dobe pred dopolnitvijo polne starosti (63 let pri moških in 61 let pri ženskah). Če presežek delovne dobe nad polno delovno dobo znaša več kot 6 mesecev in manj kot eno leto, se dodatna doba vrednoti v polovični vrednosti od odstotkov, predstavljenih v Tabeli 3 (ZPIZ–1, 1999).

Tabela 3: Vrednotenje dodatne pokojninske dobe

Moški	Ženska	Vrednost posameznega let delovne dobe
41. leto	39. leto	3,0 %
42. leto	40. leto	2,6 %
43. leto	41. leto	2,2 %
44. leto	42. leto	1,8 %
45. in vsako nadaljnje	43. in vsako nadaljnje	1,5 %

<i>leto</i>	<i>leto</i>	
-------------	-------------	--

Vir: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 1999.

Pri zavarovancih, ki se upokojujejo po doseganju polne starosti, se delovna doba, ki so jo dopolnili pred polno starostjo, vrednoti po odstotkih iz Tabele 3. Vsako nadaljnje leto delovne dobe, ki je dopolnjeno po dopolnitvi polne starosti, pa predstavlja dodatnih 1,5 odstotkov pokojninske osnove (ZPIZ–1, 1999).

Zavarovancem, ki nadaljujejo z delom po dopolnitvi polne starosti, vsak nadaljnji mesec dela omogoča povečanje pokojnine za odstotke, ki so predstavljeni v Tabeli 4 (ZPIZ–1, 1999).

Tabela 4: Povišanje pokojnine zaradi višje upokojitvene starosti

Starost ob upokojitvi		Odstotek povečanja na mesec
moški	ženske	
Od 63. do 64. leta	Od 61. do 62. leta	0,3 %
Od 64. do 65. leta	Od 62. do 63. leta	0,2 %
Od 65. do 66. leta	Od 63. do 64. leta	0,1 %
66 let in več	64 let in več	0,0 %

Vir: Zakon o pokojninske in invalidskem zavarovanju, 1999.

Poleg povišanja pokojnine novi zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju določa tudi zmanjševanje pokojnin zaradi nedoseganja polne starosti (Ahčan & Polanec, 2007, str. 21). Zavarovancu, ki nima 40 let (moški) oz. 38 let (ženska) delovne dobe, vendar pridobi pravico do starostne pokojnine pred dopolnitvijo polne starosti, se pokojnina za vsak mesec starosti, ki mu manjka do polne starosti, znižuje na podlagi odstotkov, prikazanih v Tabeli 5 (ZPIZ–1, 1999).

Tabela 5: Odstotek zmanjšanja pokojnine pri nižji upokojitveni starosti

Starost (v letih)	Odstotek zmanjšanja na mesec
58	0,30
59	0,25
60	0,20
61	0,15
62	0,10
63	0,00

Vir: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 1999.

4 Primerjava pokojninske reforme v Sloveniji s pokojninsko reformo v drugih evropskih državah

V tem poglavju primerjam vse omenjene reforme v Sloveniji z reformami v Republiki Češki in na Madžarskem. Sprva predstavljam osnovne težave, ki so zaznamovale delovanje pokojninskega sistema v vsaki od izbranih držav. V nadaljevanju pa predstavljam podobnosti in razlike med pokojninskimi reformami v Sloveniji ter na Češkem in Madžarskem. Za zaključek pa poskušam predvideti možne reforme pokojninskega sistema, s katerimi se lahko srečamo v Sloveniji v prihodnosti.

4.1 Pokojninski sistem v Republiki Češki pred reformami

Za pokojninski sistem v Republiki Češki so bile značilne podobne težave kot v Sloveniji. Pred reformami so bili na Češkem prisotni demografski pritiski, naraščanje števila upokojencev, naraščanje prispevkov za obvezno pokojninsko zavarovanje in vedno višja finančna nestabilnost pokojninske blagajne (Stanovnik, 1996, str. 54).

Enako kot pri številnih drugih državah so demografske spremembe pustile pomemben pečat tudi v delovanju češkega pokojninskega sistema. V zadnjih letih je razmerje med številom upokojencev in številom zavarovancev naraščalo, kar je pomenilo vedno manj plačnikov prispevkov. Takšno stanje je posledica nižje rodnosti in podaljšanja življenjske dobe. Na Češkem so bili pogoji za predčasno upokojitev dokaj ugodni, kar je še dodatno prispevalo k naraščanju števila upokojencev (Lisicky, 2003, str. 175–177).

Naslednji problem, ki zaznamuje delovanje češkega pokojninskega sistema, je nenehno naraščanje prispevkov delovno aktivnega prebivalstva za obvezno pokojninsko zavarovanje. Prispevke, ki jih v pokojninsko blagajno vplačujejo sedanji zavarovanci so precej višji kot tisti, ki so jih v času svoje delovne dobe vplačevali zdajšnji upokojenci. Podobno kot v Sloveniji bodo tudi na Češkem zdajšnji zavarovanci upravičeni do bistveno manjših pokojnin kot so zdajšnji upokojenci (Lisicky, 2003, str. 180).

Problem je tudi finančna nestabilnost češkega pokojninskega sistema. Zaradi naraščajočega števila upokojencev in ugodnih pokojnin v preteklosti je pokojninska blagajna pod vse večjim pritiskom. Do leta 1996 je pokojninska blagajna ustvarjala presežek, leta 1997 pa je že prišlo do primanjkljaja, ki je v povprečju znašal okoli 0,9 % bruto domačega proizvoda (Lisicky, 2003, str. 178–179).

4.1.1 Reforme pokojninskega sistema na Češkem v primerjavi z reformami v Sloveniji

Kot odgovor na slabšanje demografskih razmer in naraščajočo potrebo po financiranju pokojninske blagajne iz državnega proračuna je leta 1996 izvršena pomembna pokojninska reforma. Za razliko od slovenskega tri-stebnega pokojninskega sistema je bil češki pokojninski sistem z reformami preoblikovan v dvo-stebni sistem (Natali, 2004, str. 2).

Prvi steber obsega obvezno pokojninsko zavarovanje in temelji na sistemu sprotnega kritja. Medtem ko je v Sloveniji pokojnina sestavljena le iz ene komponente (Cvetko, 2002, str. 120), je na Češkem pokojnina iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja sestavljena iz dveh delov. Prvi del predstavlja osnovna komponenta, ki je fiksna in do katere so upravičeni vsi zavarovanci. Druga komponenta pa se giblje skladno z dohodki v času delovne dobe. Slednja se tako v Sloveniji kot tudi na Češkem izplačuje iz prispevkov zavarovancev, delodajalcev in državnega proračuna. Največji delež prispevkov za obvezno pokojninsko

zavarovanje na Češkem plačujejo delodajalci, in sicer 19,5 odstotkov bruto plače zavarovanca. Prispevki zavarovancev pa znašajo 6,5 odstotkov bruto plače (Natali, 2004, str. 2–3).

Ko govorimo o spremembah, ki se nanašajo na prvi steber pokojninskega zavarovanja, so ključne predvsem parametrične reforme. Te prinašajo zviševanje starosti ob upokojitvi, povečevanje prispevkov za obvezno pokojninsko zavarovanje ter zmanjševanje razmerja med pokojnino in plačo. Po reformah znaša polna upokojitvena starost na Češkem za moške 62 let (Lisicky, 2003, str. 177), v Sloveniji pa 63 let (ZPIZ–1, 1999), medtem ko so se pred reformami na Češkem moški lahko upokojili pri šestdesetih letih. Do pomembne novosti je prišlo tudi na področju upokojevanja žensk, za katere se je polna upokojitvena starost zvišala ter se po novem nahaja med 57-im in 61-im letom, pred reformami pa se je le-ta gibala med 53-im in 57-im letom (Lisicky, 2003, str. 175–178).

Drugi pogoj za uveljavljanje pravice do pokojnine iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja je obvezno plačevanje prispevkov za dobo 25 let (Lisicky, 2003, str. 175–178). V Sloveniji traja najkrajša zavarovalna doba (3. način upokojitve) 15 let (ZPIZ, 1999, str. 83). Podobno kot v Sloveniji tudi na Češkem obstaja možnost predčasnega upokojevanja, vendar predčasna upokojitev pomeni tudi manjšo variabilno komponento pokojnine. Omenjene reforme z dodatnimi pokojninami spodbujajo dodatno delo. Ureditev pred reformami ni znatno preprečevala predčasne upokojitve (Lisicky, 2003, str. 175–178).

Drugi steber slovenskega pokojninskega sistema sestavljata dve obliki zavarovanja, tj. obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje in kolektivno prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, za katerega premije vplačujejo delodajalci (Cvetko, 2000, str. 121). Na Češkem pa drugi steber pokojninskega sistema na Češkem pa predstavlja samo prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. Pri razvoju dodatnih oblik pokojninskega varčevanja je imela pomembno vlogo tudi država, saj je na določen znesek prispevkov ponujala že vnaprej določene subvencije. S tem je spodbujala tudi razvoj kapitalskih skladov. Subvencioniranje dodatnega prostovoljnega pokojninskega zavarovanja s strani države je potekalo do največ dve leti po sklenitvi zavarovanja (Stanovnik, 1996, str. 54).

Pomembna je še ena razlika med dodatnim pokojninskim zavarovanjem v Sloveniji in na Češkem. Začetne oblike dodatnega pokojninskega varčevanja so se v Sloveniji izvajale znotraj poklicnih shem, pri ustanavljanju katerih so imeli pomembno vlogo delodajalci. V primeru Češke pa so bile dodatne oblike pokojninskega varčevanja že od samega začetka direktno usmerjene k zavarovancem oziroma posameznikom (Stanovnik, 1996, str. 54–55).

4.2 Pokojninski sistem na Madžarskem pred reformami

Pred reformami iz leta 1998 je bilo pokojninsko zavarovanje na Madžarskem sestavljeno le iz obveznega pokojninskega zavarovanja, ki je temeljilo na sistemu sprotnega kritja.

Demografska gibanja so imela podobno kot pri javnih pokojninskih sistemih drugih držav močan vpliv na delovanje pokojninskega sistema. Zanje je bil značilen podoben trend kot za demografska gibanja v Sloveniji in na Češkem, torej se je tudi na Madžarskem življenjska doba podaljševala, rodnost pa zniževala. Posledično je naraščalo število upokojencev in upadalo število plačnikov prispevkov (Verbič, 2004, str. 53–54).

Takšno stanje je bilo posledica procesa tranzicije iz devetdesetih let. S prestrukturiranjem gospodarstva je močno upadla zaposlenost prebivalcev, na kar kaže delež zaposlenih v letu 1989 in 1993. Leta 1989 je zaposlenost znašala 76 %, leta 1993 pa le še 60 % (Simonovits, 2005, str. 9). Z namenom ublažiti posledice prestrukturiranja gospodarstva je bilo predčasno upokojevanje zelo pogost pojav, zaradi česar je tudi na Madžarskem prišlo do velikega porasta števila upokojencev in zmanjšanja delovno aktivne populacije (Simonovits, 2005, str. 9). Na račun naraščajočega števila upravičencev do pokojnin in upadajočega števila plačnikov prispevkov v pokojninsko blagajno se je povečevala finančna obremenjenost le-te.

Tako so se z namenom zagotoviti dodatne prilive v pokojninsko blagajno prispevki za pokojninsko zavarovanje občutno zviševali. Istočasno so se krčile pravice iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja. Pred reformami so torej zavarovanci plačevali prispevke, ki so bili bistveno višji od prispevkov, ki so jih za pokojninsko zavarovanje plačevali takratni upokojenci. Po drugi strani, pa so se pokojnine v odstotkih neto plače zmanjševale (Gal & Tarcali, 2003, str. 2).

Zaradi preobremenjenosti pokojninske blagajne je imelo financiranje le-te iz državnega proračuna vedno večji pomen. Leta 1990 so izdatki iz državnega proračuna predstavljali 10 % bruto domačega proizvoda. Kljub temu da Madžarska ni imela večjih težav z zagotavljanjem sredstev za pokojninsko blagajno, je bilo potrebno zagotoviti finančno vzdržnejši pokojninski sistem. Tako je leta 1998 prišlo do korenitih reform pokojninskega sistema (Simonovits, 2005, str. 8–9).

4.2.1 Reforme pokojninskega sistema na Madžarskem v primerjavi z reformami v Sloveniji

Zaradi omenjenih težav in posledično naraščajočih finančnih pritiskov na pokojninsko blagajno je bila reforma pokojninskega sistema na Madžarskem leta 1998 neizbežna. Pred izvedbo reform je pokojninski sistem temeljil na sistemu sprotnega kritja in medgeneracijski pogodbi, po izvedbi pa je bil spremenjen v sistem s tremi pokojninskimi stebri (Verbič, 2004, str. 53).

Prvi steber predstavlja obvezno pokojninsko zavarovanje, ki temelji na sistemu sprotnega kritja. Za madžarsko in slovensko pokojninsko reformo je značilno postopno izenačevanje pravic med moškimi in ženskami, kar se kaže tudi v zahtevani starosti za upokojitev. Polna upokojitvena starost je za moške in ženske enaka in znaša 62 let (Palacios, 2000, str. 6). Polna pokojninska starost se med moškimi in ženskami v Sloveniji sicer še vedno razlikuje, in sicer

znaša za moške 63 let, za ženske pa 61 let, se pa pravice med spoloma iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja postopoma izenačujejo (ZPIZ-1, 1999). Pri nas in na Češkem je zvišano tudi število let delovne dobe za predčasno upokojitev brez odbitkov, in sicer na 40 let. Tudi za pokojninsko reformo na Madžarskem je značilno povečevanje odbitkov za predčasno upokojitev ter povečevanje nagrad za nadaljevanje delovnega razmerja, tudi če je zavarovanec izpolnil pogoje za upokojitev (Zoltan, 2004, str. 4–6).

Drugi pokojninski steber na Madžarskem predstavlja le dodatno obvezno pokojninsko zavarovanje, za razliko od Slovenije, kjer je razdeljen na dodatno obvezno in kolektivno prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. Na Madžarskem drugi pokojninski steber izvaja privatni pokojninski sklad, tako da na individualnih računih zavarovancev zbira njihova vložena sredstva. Prispevne stopnje pokojninskega zavarovanja za prvi in drugi steber skupaj znašajo 30 % bruto plače zaposlenega, od tega je 24 % namenjeno prvemu stebru in 6% pa gre v drugi pokojninski steber. Tako je tudi pokojnina zavarovancev sestavljena iz dveh delov. Prvi del, ki temelji na sistemu sprotne kritja, predstavlja 75 % pokojnine, drugi del pa je pokojnina iz naslova dodatnega obveznega pokojninskega zavarovanja in predstavlja 25 odstotkov pokojnine (Simonovits, 2005, str. 10–12).

Tretji steber pokojninskega zavarovanja podobno kot v Sloveniji tudi na Madžarskem predstavlja prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. To zavarovanje je na Madžarskem obstajalo že od leta 1993, ko so zavarovanci preko različnih kapitalskih skladov pričeli dodatno varčevati za pokojnino in hkrati bili upravičeni do pomembnih davčnih olajšav. Z reformami pa je bilo prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje izpopolnjeno (Verbič, 2004, str. 53).

Na uspešnost uvajanja prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja kaže podatek, da je do leta 2003 vsota zbranih prispevkov za prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje na Madžarskem znašala 2,3 odstotka celotnega bruto domačega proizvoda (Zoltan, 2004, str. 9).

4.3 Prihodnji razvoj reform slovenskega pokojninskega sistema

V tem podpoglavju je moj namen povzeti uspešnost reform pokojninskega sistema v Sloveniji ter na podlagi že podane primerjave z reformami pokojninskega sistema na Češkem in Madžarskem predstaviti možne smernice za prihodnje reforme.

Kot sem že omenil, med glavne cilje pokojninskih reform sodijo zmanjševanje transferjev iz državnega proračuna, večja finančna vzdržnost in zmanjševanje finančnih obremenitev delovno aktivnega prebivalstva za obvezno pokojninsko zavarovanje (Stanovnik, 1996, str. 43).

S pokojninskimi reformami iz leta 2000 je Slovenija izboljšala stanje na področju pokojninskega zavarovanja. Kot posledica omenjenih reform, so se pokojnine povečevale

počasneje kot plače. Plače so v letu 2003 zrasle za 43 % v primerjavi s plačami iz leta 1991, pokojnine pa za 38 %. Stanje pred reformami je bilo ravno nasprotno, saj so pokojnine rastle hitreje kot plače, kar je poleg povečevanja prispevkov delovno aktivnega prebivalstva povzročilo tudi naraščanje izdatkov pokojninske blagajne in posledično višjo nevzdržnost sistema (Majcen et al., 2005, str. 63).

Omenjene reforme so se nanašale na povečevanje starosti ob upokojitvi. V Sloveniji starost ob upokojitvi pri polni pokojninski dobi (40 let pri moških in 38 let pri ženskah) po reformah znaša 58 let (ZPIZ, 1999, str. 83). Na Češkem in Madžarskem pa je za pridobitev pravic iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja pri dopoljeni polni pokojninski dobi potrebna še višja starost. Tako se na Madžarskem moški in ženske upokojijo pri 62-ih letih (Zoltan, 2004, str. 4–6). Na Češkem pa je upokojitvena starost pri moških in ženskah različna, moški se lahko upokojijo pri 62-ih letih, ženske pa pri starosti od 57 do 61 let (Lisicky, 2003, str. 175–178). Tako je tudi v Sloveniji mogoče pričakovati dodatno povečevanje starostne meje za upokojitev. Verbič (2007, str. 147) predlaga, da se starostna meja še naprej zvišuje, in sicer na 65 let. Pri določanju starostne meje za upokojitev je treba upoštevati pričakovano življenjsko dobo. Čeprav le-ta v Sloveniji narašča je še vedno nižja kot v nekaterih zahodnoevropskih državah. Tako je starostno mejo 65 let mišljeno doseči na dolgi rok.

Spoznal sem, da so se reforme nanašale tudi na spremembe višine osnove za izračun pokojnine. Po reformah se kot osnova za računanje pokojnine upošteva povprečje zaslužkov iz najugodnejših osemnajstih zaporednih let. Omenjeni predlog v Sloveniji še ni zadostno izkoriščen. Na Češkem se upošteva povprečje zaslužkov iz najugodnejših 25 let delovne dobe, v številnih drugih državah pa celo celotna delovna doba. Z namenom vsaj delno zmanjšati obremenjenost pokojninske blagajne lahko na Slovenskem v prihodnosti pričakujemo še dodatno povečevanje obdobja za izračun pokojninske osnove. Tako Stanovnik (2006) predlaga zvišanje obdobja za izračun pokojninske osnove na 25 let, ki naj bi bilo po njegovem mnenju najugodnejše.

Podobno kot na Češkem je tudi v slovenskem prostoru možna uvedba univerzalne oz. minimalne pokojnine. Stanovnik (2006) predlaga uvedbo dvodelne pokojnine v javnem sistemu. Podobno kot na Češkem bi prvi del predstavljal enotno univerzalno minimalno pokojnino, ki bi pripadala vsem državljanom, ko izpolnijo zahtevan starostni pogoj. Drugi del pa bi predstavljal pokojnino, ki bi temeljila na prostovoljno vplačanih prispevkih.

Zaradi zmanjševanja pravic iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja bodo vedno bolj pridobivale na pomenu dodatne oblike pokojninskega varčevanja. Pričakujemo lahko razvoj dodatnih oblik omenjenega varčevanja. Eno izmed možnih rešitev predstavlja tudi kolektivno dodatno pokojninsko zavarovanje, ki bi bilo obvezno za vse zavarovance. To pomeni, da bi del prispevkov delodajalci vplačevali za obvezno zavarovanje, ki bi temeljilo na kapitalskem načinu kritja (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj, 2005, str. 130).

SKLEP

V novejši zgodovini Slovenije so delovanje pokojninskega sistema zaznamovali številni problemi. Zaradi zniževanja razmerja med delovno aktivno in upokojeno populacijo, spreminjanja pokojninske osnove ter naraščanja prispevnih stopenj je bilo delovanje obstoječega pokojninskega sistema vedno bolj ogroženo. Omenjene težave so leta 1999 pripeljale do korenite spremembe pokojninskega sistema. Dokladni pokojninski sistem, delovanje katerega so pretresli neugodni demografski trendi, je sedaj zamenjan s tri-stebrnim pokojninskim sistemom, ki od upokojencev zahteva, da izpad dohodka iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja (prvi steber) nadomestijo z dodatnimi oblikami pokojninskega varčevanja znotraj drugega in tretjega stebra.

Z omenjenimi reformami (predvsem povišana starostna meja za upokojitev in podaljšana polna delovna doba) so deloma odpravljene dejavniki, ki so prispevali k naraščanju števila upokojencev in s tem ogrožali delovanje pokojninskega sistema. Pomemben ukrep predstavlja tudi podaljševanje obdobja za izračun pokojninske osnove. Z namenom zmanjšanja obremenjenosti pokojninske blagajne so močno znižani tudi odstotki za odmero pokojnine od pokojninske osnove. Posledično so zmanjšane relativno visoke pokojnine, do katerih so bili upokojenci upravičeni pred reformami. Reforme so prinesle tudi pomembne spodbude za nadaljevanje delovnega razmerja tudi po izpolnitvi pogojev za upokojitev.

Ukrepi iz leta 1999 so povzročili korenite spremembe v slovenskem pokojninskem sistemu, vendar je zaradi demografskih gibanj in z njimi povezanih pritiskov na javne finance z reformami potrebno nadaljevati. Da bi poudaril reforme, ki jih lahko pričakujemo v prihodnosti, sem reforme pokojninskega sistema v Sloveniji primerjal z reformami na Češkem in Madžarskem, ki sta imeli v preteklosti podobno ekonomsko in politično situacijo kot Slovenija. Tako v Sloveniji lahko pričakujemo še dodatno zvišanje starostne meje za upokojitev in polne pokojninske dobe, s čemer bi še dodatno omejili naraščanje števila upokojencev. Možen scenarij predstavlja tudi delitev pokojnine iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja na dva dela, in sicer na univerzalno komponento, do katere bi po izpolnitvi starostnega kriterija bili upravičeni vsi državljani, ter na variabilno komponento, ki bi temeljila na vplačanih prispevkih v času delovne dobe.

V prihodnosti je mogoče pričakovati še dodaten upad dohodka iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja. Prav zaradi tega bodo vedno bolj pridobivale na pomenu dodatne oblike pokojninskega varčevanja. Zavarovanci bodo morali v času svoje delovne dobe sami privarčevati dodatna sredstva in si tako zagotoviti normalno življenje tudi v času po upokojitvi.

LITERATURA IN VIRI

1. Ahčan, A. & Polanec, S. (2007). *Vpliv opcijske vrednosti na odločitev o upokojitvi v Sloveniji*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
2. Böhm, L. (2000). *Priročnik o pokojninskem in invalidskem zavarovanju po novem*. Ljubljana: Nova delavska enotnost.
3. Clark, R., Burkhauser, R., Moon, M., Quinn, J. & Smeeding, T. (2007). *The economics of an aging society*. Malden: Blackwell Publishing.
4. Cvetko, A. (1992). *Nova ureditev pokojninskega in invalidskega zavarovanja*. Ljubljana: Enotnost.
5. Cvetko, A. (1996). *Pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju: s spremembami in dopolnitvami*. Ljubljana: Enotnost.
6. Cvetko, A. (2000). *Pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja po novem*. Ljubljana: Bonex.
7. Gal, R. & Tarcali, G. (2003, 22. februar). *Pension reform and intergenerational redistribution in Hungary*. Najdeno 16. julija 2008 na spletnem naslovu <http://www.ier.hit-u.ac.jp/pie/Japanese/seminar/workshop030222/gal-tarcali.pdf>.
8. Kamnar, H. (1996). Proračunski vidik pokojninske ureditve. *Zbornik referatov 4. letnega srečanja Zveze ekonomistov Slovenije* (str. 77-86). Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije.
9. Kidwell, D., Peterson, R. & Blackwell, D. (1993). *Financial Institutions, Markets, and Money*. (5th ed.) Fort Worth: The Dryden Press.
10. Kump, N. & Stanovnik, T. (2007). *Socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
11. Lisicky, M. (2003). *Pension Reform in the Czech Republic*. Najdeno 15. julija 2008 na spletnem naslovu http://www.oenb.at/en/img/lisicky_ftr_103_tcm16-10376.pdf.
12. Majcen, B. et al. (2005). *Ekonomske posledice spreminjanja demografske strukture slovenskega prebivalstva*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
13. Natali, D. (2004). *Czech Republic: The Reformed Pension System*. Najdeno 15. julija na spletnem naslovu <http://www.ose.be/files/mocpension/CzechRepOMC.pdf>.
14. *Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečevanje blaginje v Sloveniji*. (2005, 3. november). Ljubljana: Služba Vlade RS za razvoj.
15. Palacios, R. (2000, 8. marec). *Pension Reform in Hungary*. Najdeno 17. julija 2008 na spletnem naslovu <http://info.worldbank.org/etools/docs/library/76548/march2000/proceedings/pdfppt/palacios.pdf>.
16. *Pokojninski sistem [Kapitalska družba d.d.]*. Najdeno 17. junija 2008 na spletnem naslovu http://www.kapitalska-druzba.si/pokojninski_sistem.
17. Rocha, R. & Vittas, D. Pension reform in Hungary: Preliminary Assessment. *Policy Research Working Paper Series No. 2631*. Najdeno 18. julija 2008 na spletnem naslovu <http://econpapers.repec.org/paper/wbkwbrwps/2631.htm>.

18. Sellon, G. (2004). *Global demographic change: Economic impacts and policy challenges*. Kansas City: The Federal Reserve Bank of Kansas City.
19. Simonovits, A. (2005, 22. december). *Social Security Reform in the US: Lessons from Hungary*. Najdeno 17. julija 2008 na spletnem naslovu <http://ideas.repec.org/p/has/discpr/0605.html>.
20. Stanovnik, T. (1996). Financiranje pokojninskih sistemov. *Zbornik referatov 4. letnega srečanja Zveze ekonomistov Slovenije* (str. 43-56). Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije.
21. Stanovnik, T. (2006). Trg dela in možne smeri razvoja pokojninskega sistema v Sloveniji. *IB revija*, 4, str. 78–81.
22. *Trije pokojninski stebri [Prva osebna zavarovalnica d.d.]*. Najdeno 18. junija 2008 na spletnem naslovu http://www.prva.net/pokojninska_reforma.asp?FolderId=117.
23. Verbič, M. (2004). *Upokojevanje in ekonomske spodbude v slovenskem pokojninskem sistemu*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
24. Verbič, M. (2007). *Dinamični model splošnega ravnovesja slovenskega gospodarstva s poudarkom na pokojninskem sistemu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. (1999). *Uradni list RS*. (Št. 106/99, 23. december 1999).
26. Zoltan, A. *Pension reform in Hungary*. Najdeno 18. julija 2008 na spletnem naslovu <http://www.lancutforum.com/paper/ZAdam.pdf>.
27. Žnidarič, B. (2004). *Zavarovalništvo in varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: Slovensko zavarovalno združenje.

PRILOGE

Priloga 1: Glavne značilnosti treh pokojninskih stebrov

	Prvi steber	Drugi steber	Tretji steber
Oblika zavarovanja	Obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje	Obvezno in prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje	Različne oblike zavarovanj oz. varčevanj
Izvajalec	Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje	Obvezno zavarovanje izvaja Kapitalska družba, prostovoljno dodatno zavarovanje pa izvajajo vzajemni pokojninski skladi, pokojninske družbe in zavarovalnice.	Izvajajo banke, zavarovalnice, vzajemni skladi..
Vrsta prejema	Pokojnina iz obveznega zavarovanja (doživljenjsko)	Dodatna pokojnina (doživljenjsko)	Renta, enkratno izplačilo

Vir: Pokojninski sistem [Kapitalska družba d.d.]. 2008.

Priloga 2: Razmerje med delovno aktivno in upokojeno populacijo

Leto	Razmerje med delovno aktivno in upokojeno populacijo	Leto	Razmerje med delovno aktivno in upokojeno populacijo
1980	3,620336	1992	1,706335
1981	3,539048	1993	1,608783
1982	3,451408	1994	1,571285
1983	3,349699	1995	1,553575
1984	3,249539	1996	1,532466
1985	3,136214	1997	1,566486
1986	3,061102	1998	1,547375
1987	2,976313	1999	1,566554
1988	2,800164	2000	1,557150
1989	2,613910	2001	1,568912
1990	2,365848	2002	1,544389
1991	1,954585	2003	1,520366

Vir: Majcen et al., Ekonomske posledice spreminjanja demografske strukture slovenskega prebivalstva, 2005, str. 49.

Priloga 3: Skupni prispevki za pokojninsko zavarovanje (delavca in delodajalca) kot odstotek povprečne neto plače

Leto	Odstotek skupnih prispevkov	Leto	Odstotek skupnih prispevkov
1960	18,85	1981	18,08
1961	18,65	1982	18,82
1962	21,23	1983	20,60
1963	18,21	1984	20,19
1964	19,38	1985	20,90
1965	16,83	1986	23,89
1966	16,57	1987	27,45
1967	16,22	1988	27,49
1968	13,29	1989	27,43
1969	18,86	1990	36,81
1970	18,82	1991	46,94
1971	18,15	1992	47,71
1972	18,00	1993	49,64
1973	18,35	1994	48,81
1974	18,93	1995	48,71
1975	18,26	1996	41,93
1976	20,47	1997	38,51
1977	19,33	1998	38,52
1978	18,52	1999	38,60
1979	17,72	2000	38,67
1980	19,09	2001	38,74

Vir: Majcen et al., *Ekonomske posledice spreminjanja demografske strukture slovenskega prebivalstva*, 2005, str. 53.

Priloga 4: Razmerje med pokojnino in neto plačo (v odstotkih)

Leto	Razmerje med pokojnino in neto plačo	Leto	Razmerje med pokojnino in neto plačo
1980	63,09471	1992	70,64145
1981	62,45670	1993	66,98487
1982	63,57648	1994	68,52213
1983	62,03961	1995	69,20211
1984	61,03211	1996	67,54244
1985	62,53574	1997	67,27269
1986	69,32182	1998	67,39215
1987	74,09745	1999	68,54787
1988	72,44363	2000	68,12311
1989	67,43353	2001	66,26582
1990	81,33019	2002	65,93090
1991	66,51365	2003	64,41703

Vir: Majcen et al., *Ekonomске posledice spreminjanja demografske strukture slovenskega prebivalstva, 2005, str. 52.*

Priloga 5: Način spreminjanja upokojitvenih pogojev v predhodnem obdobju za ženske

Leto	Starostna meja		Pokojninska doba	
	leta	meseci	leta	meseci
2000	53	4	35	0
2001	53	8	35	0
2002	54	0	35	3
2003	54	4	35	6
2004	54	8	35	9
2005	55	0	36	0
2006	55	4	36	3
2007	55	8	36	6
2008	56	0	36	9
2009	56	4	37	0
2010	56	8	37	3
2011	57	0	37	6
2012	57	4	37	9
2013	57	8		

Vir: *Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 1999.*

Priloga 6: Zniževanje starostne meje v mesecih zaradi otrok

Leto	En otrok	Dva otroka	Trije otroci	Dodatek za četrtega in vsakega naslednjega otroka
2000	0,5	1,25	2,25	1,25
2001	1	2,5	4,5	2,5
2002	1,5	3,75	6,75	3,75
2003	2	5	9	5
2004	2,5	6,25	11,25	6,25
2005	3	7,5	13,5	7,5
2006	3,5	8,75	15,75	8,75
2007	4	10	18	10
2008	4,5	11,25	20,25	11,25
2009	5	12,5	22,5	12,5
2010	5,5	13,75	24,75	13,75
2011	6	15	27	15
2012	6,5	16,25	29,25	16,25
2013	7	17,5	31,5	17,5
2014	7,5	18,75	33,75	18,75

Vir: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 1999.

Priloga 7: Znižanje starostne meje za ženske zaradi zavarovanja pred 18 letom starosti

Leto	Znižanje starostne meje v mesecih
2000	0
2001	0
2002	1
2003	2
2004	3
2005	4
2006	5
2007	6
2008	7
2009	8
2010	9
2011	10
2012	11
2013	12

Vir: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 1999.

Priloga 8: Odstotki za odmero višine pokojnin do pokojninske osnove glede na dopolnjeno pokojninsko dobo

Pokojninska doba (v letih)	Moški		Ženske	
	ZPIZ 1999	ZPIZ 1992	ZPIZ 1999	ZPIZ 1992
15	35	35	38	40
16	36,5	37	39,5	43
17	38	39	41	46
18	39,5	41	42,5	49
19	41	43	44	52
20	42,5	45	45,5	55
21	44	47	47	57
22	45,5	49	48,5	59
23	47	51	50	61
24	48,5	53	51,5	63
25	50	55	53	65
26	51,5	57	54,5	67
27	53	59	56	69
28	54,5	61	57,5	71
29	56	63	59	73
30	57,5	65	60,5	75
31	59	67	62	77
32	60,5	69	63,5	79
33	62	71	65	81
34	63,5	73	66,5	83
35	65	75	68	85
36	66,5	77	69,5	85
37	68	79	71	85
38	69,5	81	72,5	85
39	71	83	74	85
40	72,5	85	75,5	85
41	74	85	77	85
42	75,5	85	78,5	85
43	77	85	80	85

Vir: A. Ahčan & S. Polanec, Vpliv opcijske vrednosti na odločitev o upokojitvi v Sloveniji, 2007, str. 15.